

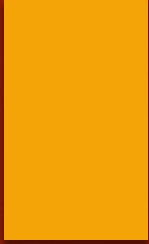
Коммерциялық тәуекелдерді және сақтандыруларды бақылау

Сұрақтар :

- 1.Тәуекелдердің мазмұны мен классификациясы
2. Тәуекелді талдау әдістері
- 3.Тәуекелдерді басқару

Тәуекел тұжырымдамалары

- ✓ Тәуекел қауіп-қатер ретінде, тәуекел тек қолайсыз жағдайларды тудыратын қауіп – қатерлерді алып келеді.
- ✓ Тәуекел мүмкіндік ретінде, тәуекел тек жағымсыз әсерлерді ғана емес, жеңіске жетуге де мүмкіндік береді.
- ✓ Тәуекел нәтиженің белгісіздігі ретінде, нәтижелер күтілетін нұсқалардан айтарлықтай ауытқуы мүмкін.

Тәуекел– қойылған бизнес
мақсатқа жету үшін әсер
ететін іс-қимылдардың
белгісіздігі.

Тәуекелдің себебі-белгісіздік

Белгісіздік- кез-келген нәрсе туралы ақпараттың немесе анықтаманың жетіспеуі немесе жоқ болуы.

Белгісіздіктің түрлері:

- Экономикалық → ортаның белгісіздігі
- Саяси → шешім қабылдаудың белгісіздігі
- Табиғи → шешім нәтижелерінің белгісіздігі
- ... → Вариациялық белгісіздігі

Сыртқы :макро орта ,микро орта .

Кәсіпкерлік тәуекелдің түрлері:

-өндірістік;

-комерциялық;

-қаржылық.

Қаржылық тәуекел:

- ▶ Қаржы тәуекелі кәсіпорын қаржы институттарымен байланысқа түскенде пайда болады. Қаржы тәуекелінің себебі - инфляциялық факторлар , банктың есеп төлемінің өсуі , бағалы қағаздардың құнының төмендеуі және т.б.
- ▶ Кәсіпорын кредит берушілерге тәуелді , кредит шартының артуы немесе күшеюі өндірістің төмендеуі немесе тоқтауына алып келеді

Коммерциялық тәуекел:

- ▶ **Коммерциялық тәуекел** - кәсіпкердің өндірген немесе сатып алған тауарларды өткізу процесінде пайда болатын тәуекел. Коммерциялық тәуекелдің себебі : конъюнктурлардың немесе басқа жағдайдың өзгеруі нәтижесінде өткізім көлемінің төмендеуі , тауардың сатып алу бағасының жоғарылауы.
- ▶ **Себептері** - тауардың өткізім көлемінің төмендеуі , бағаның өсуі , тауардың жоғалуы.

Барлық тәуекелдер келесідей жіктеледі:

- ▶ **Ішкі тәуекел**-бұл тәуекелдер, кәсіпорын қызметінің талдауы мен жоспарына сәйкес қабылданған шешімдерге байланысты;
- ▶ **Сыртқы тәуекел**-кәсіпорын қызметіне әсер етуші сыртқы макроорта мен микроорта объектілерінен туындаған қолайсыз әсерлерден болған тәуекелдер.
- ▶ **Динамикалық тәуекел**- бұл тәуекелдер негізгі капиталдың құнының анықталмаған өзгерісіне қатысты қабылданған басқарушылық шешімдер немесе нарықтағы күтпеген өзгерістер, саяси және т.б жағдайлар.
- ▶ **Статистикалық тәуекел**-бұл тәуекел мүлікке келтірілген зиян әсерінен болған нақты активтерден айырылып қалу қауіпі, сондай-ақ, мысалы: қызметке жарамсыз кәсіпорын кірісіне байланысты.

Коммерциялық тәуекелдер


```
graph TD; A[Коммерциялық тәуекелдер] --> B[Алыпсатарлық (спекулятивті)]; A --> C[Таза]; B --> D[Қаржылық тәуекел]; D --> E[Несиелік тәуекел]; D --> F[Пайыздық тәуекел]; D --> G[Валюталық тәуекел]; D --> H[Пайданы жоғалту тәуекелі];
```

The diagram is a hierarchical flowchart illustrating the classification of commercial risks. At the top level is the box 'Коммерциялық тәуекелдер'. A horizontal line below it branches into two arrows pointing to 'Алыпсатарлық (спекулятивті)' on the left and 'Таза' on the right. From 'Алыпсатарлық (спекулятивті)', an arrow points down and then right to 'Қаржылық тәуекел'. Below 'Қаржылық тәуекел', a horizontal line branches into four arrows pointing to 'Несиелік тәуекел', 'Пайыздық тәуекел', 'Валюталық тәуекел', and 'Пайданы жоғалту тәуекелі'.

**Алыпсатарлық
(спекулятивті)**

Таза

**Қаржылық
тәуекел**

**Несиелік
тәуекел**

**Пайыздық
тәуекел**

**Валюталық
тәуекел**

**Пайданы
жоғалту
тәуекелі**

Коммерциялық тәуекелдер:

- ▶ Сатып алынатын және сатылатын тауарлардың бағасының өзгеруінен болатын тәуекел;
- ▶ Айналым процессінен болатын тауар жоғалту тәуекелі;
- ▶ Айналым шығындары жоғарылау тәуекелі;
- ▶ Нарықта тауарларды сату мен сапасына байланысты тәуекелдер;
- ▶ Тауарды қабылдау барысында болатын тәуекелдер;
- ▶ Кәсіпорынның іскерлік қабілетінің тоқтау қауіпі;
- ▶ Инфляцияға байланысты тәуекелдер;
- ▶ Сатып алушының төлем қабілеттілігіне байланысты тәуекелдер;
- ▶ Келісім міндеттемелерінің орындалмау тәуекелділігі;
- ▶ Валюталық курстың ауытқуынан болатын тәуекелдер;
- ▶ Қызметкерлердің сенімсіз болу тәуекелділігі;
- ▶ Бәсекелестердің іс-әрекетіне байланысты тәуекелдер.

- **Сапалық талдау** – тәуекел факторын анықтау, тәуекелдің пайда болуына алып келген деңгейлер және жұмыстар, яғни тәуекелдің әлеуетті аумағын белгілейді және мүмкін тәуекелді теңестіреді.
- **Сандық талдау** – тәуекелден болуы мүмкін шығындардың сандық көлемі.
- **Материалды жоғалтулар** – бұл алдын ала ойластырылмаған қосымша шығындар немесе бұл тікелей материалдық объектілерді жоғалту.
- **Еңбек жоғалтулары** – кездейсоқ немесе кенеттен болатын еңбек уақытын жоғалту
- **Қаржылық жоғалтулар** – қарастырылмған ақшалар, айыпұл, қосымша салықтар т.б. әсерінен болатын тікелей ақша шығындары
- **Уақыт жоғалту** – кәсіпкерлік қызметінің үрдісінің баяу қызмет етуіне байланысты
- **Арнайы жоғалтулар** – адамдар денсаулығына келтірілген зақым, қоршаған ортаға және кәсіпкердің абыройына келтірілген зақым және т.б.

Тәуекелдікті талдау

- Статистикалық әдістің мәні берілген немесе ұқсас өндірістегі шығындар мен табыстардың статистикасы зерттеліп, сол немесе басқа экономикалық қайтарулардың көлемі белгіленіп, болашаққа дәлірек болжау құрылуында болып отыр. Варнация, дисперсия және стандарттық ауытқулардың есептеулері жүргізіледі

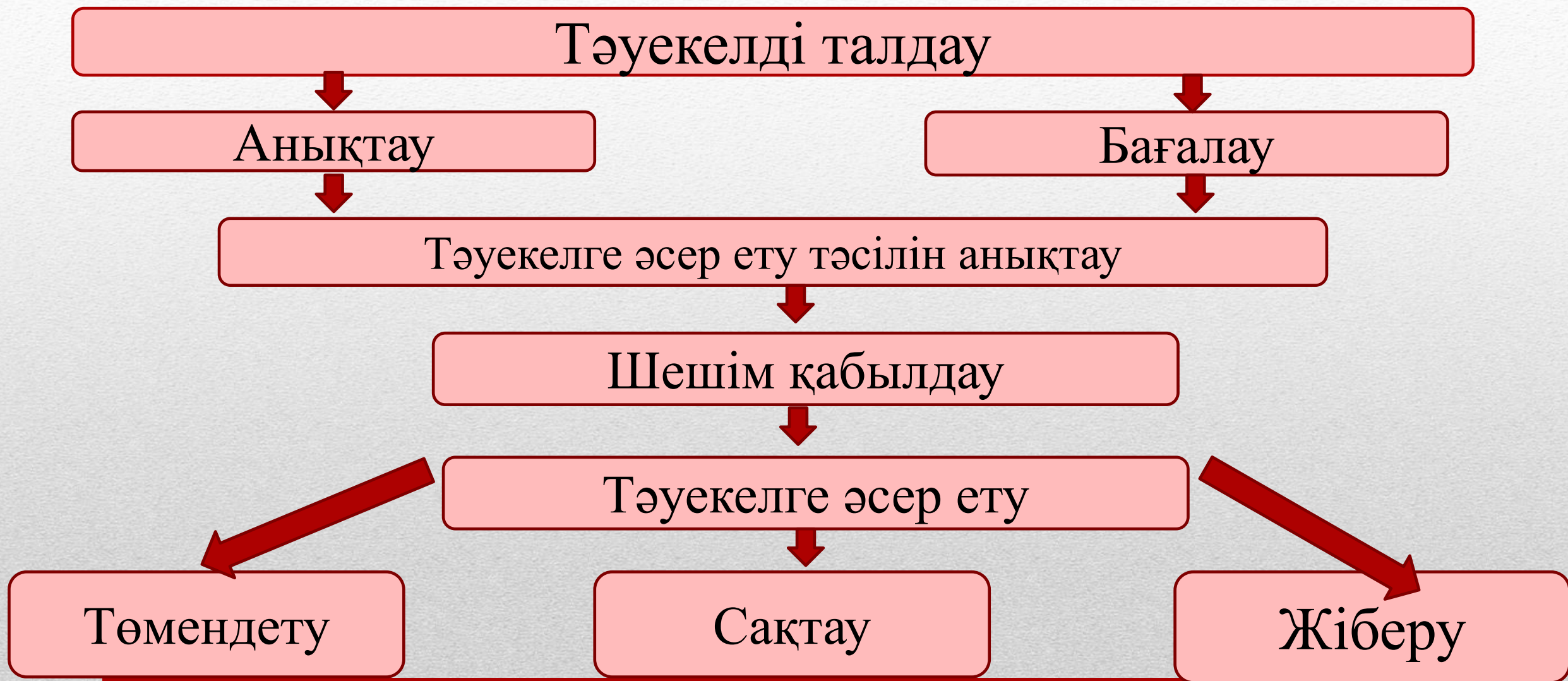
Сандық талдаудың түрлері

- Эксперттік әдіс : шешімдер ағашы.

Қабылдануы мүмкін әртүрлі нұсқалардың графикалық құрылуына негізделеді. «Ағаш бұтақтары » бойынша болып жатқан оқиғаларға байланысты субъективті және объективті баға беру . «Ағаш бұтақтары »құрылуына байланысты қозғалатын болсақ ықтималдықты есептеудің арнайы методикасын қолданады ол бойынша жолдың әр нұсқасы бағаланады

Сандық талдаудың түрлері

Тәуекелді басқару кезеңдері

- Жобаның қатысушылары арасында тәуекелді бөлу қаржылық жоспар немесе басқа келісімшарттарды жасау кезінде жүзеге асырылады
- Тәуекелді бөлу сандық және сапалық деп жіктеледі
- Болжанбаған шығындарды жабу үшін қаражатты қорда сақтау тәуекелдің мүмкін салдарларын бағалауды және резервтің құрылымын анықтауды жорамалдайды
- Резерв құрылымын анықтаудың әдістері: бірінші әдіс – жалпы және арнайы резервтерге бөлу; жалпы резерв сметадағы өзгерістерді жабу үшін, келісімшарттағы жалпы сомаға үстемені қосу үшін және т.б. бағытталған. Арнайы резерв бағалардың өсуін жабудағы үстемені, жеке позициялар бойынша шығындарды жоғарылатуды қарастырады. Екінші әдіс – болжанбаған шығындарды анықтауға негізделген: еңбек күші, материалдар және т.б.
- Тәуекелді сақтандыру – бұл белгілі тәуекелдерді сақтандыру компанияларына жіберу

Тәуекелді төмендетудің негізгі әдістері

- Тәуекелді сақтандыру. Сақтандыру — бұл қолайсыз жағдайлар, бақытсыз оқиға әсерінен зиянның, жоғалтудың орнын толтыру үшін арналған кәсіпорындардың, ұйымдардың, азаматтардың ақшалай қаржылары есебінен арнайы резервтік қор құру.

Тәуекелді сақтандыру

- Жеткілікті қаржылық, еңбек және ақпараттық ресурстары бар кәсіпорындардағы серіктестерді іздеу
- Тәуекел салыстырмалы түрде төмен облыстарындағы сыртқы кеңесшілердің қызметтерін қолдану
- Нарықтық конъюнктураның даму тенденцияларын және тауарға сұранысты болжамдау
- Тәуекел мүмкіндіктерін болжау, тәуекелдің қайнар көзін және тар жерлерін анықтау, кәсіпорын мүмкіндіктерін бағалау, бағдарламаны жүзеге асырудың альтернативті нұсқаларын іздеу
- Тұтынушылардың санаттарына бағдарлану – жаңашылдарға немесе тұрақты тұтынушыларға

Тәуекелді төмендетудің қосымша әдістері
